

Szerk.: MEZEI CECÍLIA és BAKUCZ MÁRTA
Agrárátalakulás, környezeti változások és regionális fejlődés
 Tanulmányok Buday-Sántha Attila 70. születésnapjára

A Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karának kiadványa értékes olvasmány minden – az agrárgazdaságtan, a környezetgazdálkodás és regionális fejlődés iránt – érdeklődő számára. A tanulmánykötet meghatározó filozófiai gondolata már a címből is kitűnik. A kötet bemutatja Buday-Sántha Attila munkássága során érintett témaköröket, 46 szerző írása alapján.

Az ünnepelt agrárgazdaságtan iránti érdeklődése már pályája elején körvonalazódott. Buday-Sántha Attila 1964-ben a Keszthelyi Agrártudományi Egyetemen végzett, majd agrár-mérnök tanári és vállalatgazdasági szakmérnök végzettséget is szerzett. 1969-től gazdasági tanárként dolgozott, 1972-től pedig a Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Karának alkalmazásában áll. 1989 óta az Agrár-, Környezet- és Regionális Gazdaságtan Tanszék vezetője volt. A Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola alapítója és vezetője 2011 végéig. Kutatásait öt nagy témakörre lehet osztani: település- és térségfejlődés, vidékpolitika és vidékfejlesztés, agrárgazdasági folyamatok, környezetvédelem-fenntarthatóság, társadalmi-gazdasági kihívások és válságok. A Karon e területekhez kötődő tárgyakat oktat mind alap, mind mesterképzésen, illetve a doktori iskola keretein belül is.

Recenzióink tárgyául szolgáló kötet bevezető fejezetében pedig Buday-Sántha Attila munkásságáról olvashatunk bővebben és egy vele készített interjú alapján megismerhetjük az elmúlt időszakban bekövetkezett változásokról alkotott véleményét. Az utána következő tanulmányok az említett öt terület alapján lettek csoportosítva, és azok határozzák meg a kötet fejezeteit.

Az első részben a település- és térségfejlődéssel kapcsolatos tanulmányokat olvashatunk. Nyolc tanulmány foglalkozik a falvak városok kapcsolatával magyarországi, illetve romániai, kelet-német és európai vonatkozásban. Az első dolgozat *Enyedi György* Falvak és városok című tanulmánya, amely a város és vidéke térkapcsolatok közelmúltbeli változását mutatja be. A falu-város kapcsolatának elemzésénél a mezővárosokra helyezte a hangsúlyt. A napjainkban kiformálódó nagyvárosi régiók mellett a társadalmi kiegyenlítődés és a kisvárosi funkciók szegényedése központi témája a tanulmánynak. Kiemeljük a dolgozat summázatát: „...a falvak és városok funkcionális tartalma, társadalmi szerkezete, térkapcsolatainak jellege az ezredfordulón jelentősen megváltozott, ám a településállomány egy részében a falu/város dichotómia továbbra is jellemző.” (34. o.) Ezt követi *Fáragó László* tanulmánya a falvak sorsáról, amelyben a szerző kiemeli, hogy az urbanizáció a falvakról is szól. A magyar településállomány szerkezete nem nagyon változott, de társadalmi-gazdasági potenciálja leértékelődött. A tanulmány a szokásostól eltérő megközelítést adja a falvak helyzetének. A falvak a jövőben nem a centrum-periféria fogalompárok alapján különböznek majd a városoktól, hanem sajátosságaik és funkcióik alapján. *Benedek József* írásából a romániai regionális központok jellegzetességeit ismerheti meg az olvasó. Három történelmi időszakra bontva vizsgálja a szerző a központokat (1920–1945, 1948–1989, 1989–). A vizsgálat eredményeként az derül ki, hogy a regionális központokban és a fővárosban a lakosság jelentős mértékben koncentrálódik és a kisvárosok erősödése várható. *Orosdy Béla* írásából a városmarketing és a pécsi turizmus témakörébe nyerhetünk betekintést. A tanulmány a TÉDÉEM Pécs Nonprofit Kft. – „Pécs város turisztikai és márkasstratégiája”, vagyis az EKF elemzések, tapasztalatok és workshopok összefoglalója, de ezen kívül a városmarketing térhódításait és sajátosságait is megismerhetjük az írásból. *Bakucz Márta* írásában szintén megjelenik a 2010-es EKF projekt, a lakosság elégedettsége szempontjából megvilágítva. A felmérést a pécsi lakosú hallgatókkal és a helyi lakossággal

készítették. Jól látható az írásból, hogy a Magyar Turizmus Zrt. tevékenysége Pécs nemzetközi értékesítéséért korlátozott anyagi és humán erőforrásokkal bír, ezen kívül a program hatását is ismerteti a pécsi szállodák működésére. *Kocziszky György* az Észak-Magyarországi régió felzárkózási kísérleteiről ír, egészen az 1867-et követő időszaktól kezdve. A fellendülés időszakát követő lassú fejlődés mellett az 1984–1989-es időszakot jellemző hanyatlásra is kitér. Véleménye szerint jelenleg a recesszió és a megoldás keresése a meghatározó. *Horváth Gyula* a keletnémet regionális fejlődés természetrajzát ismerteti. A Mezzogiorno térség rövid elemzésével indul a tanulmány, mint egy összehasonlítási alap, mert számtalan közös vonás regisztrálható a két térség közt. Majd kitér a német birodalom térszerkezetére, ahol számos egyedi sajátosság is tapasztalható. Az első fejezet záró tanulmánya *Sarudi Csaba* A GDP területi különbségei Európában című írása, amelyben a tagállamok és a régiók fejlettségi különbségeire tér ki. Részletesebben a kelet- közép-európai országok közötti különbségekkel foglalkozik, részben az 1990 utáni átalakulások miatt, részben pedig a terület homogenitása miatt.

A második fejezetben szintén nyolc tanulmány szerepel. Ezek a vidékpolitika és vidékfejlesztés témakörével foglalkoznak. Az első tanulmány *Varga Gyula* vitaindító könyvbemutatója, *Buday-Sántha Attila*: Agrárpolitika – Vidékpolitika című könyvéhez. Magáról a könyvről is szó esik a tanulmányban, melyet egyetértő és kritikus hangvételű megjegyzésekkel zár a szerző. Az írás a MTA Pécsi Területi Bizottságának ülésére készült, melyet a könyv és a szerző tiszteletére szerveztek. A második tanulmány *Rechnitzer János* gondolatait tartalmazza a területi- és vidékpolitikáról. Tanulmányának célja a vidék fogalmának újbóli körbejárása, majd a vidékre irányuló fejlesztések rendszerének pontosítása, ezek megvalósítását szolgáló beavatkozások jellemzőinek rendszerezése. *Nagy Frigyes* a földbirtok-politika szerepét hangsúlyozza a társadalmi-gazdasági fejlődésben. Véleménye szerint a liberális földfelfogás és a közgazdasági kategóriákat mellőző, a földet kizárólag a nemzet kincsének tekintő felfogás közti középutat kell megtalálni. Szó esik a birtokstruktúra történelmi alakulásáról, a kárpótlás és a privatizáció hatásairól, a magyar sajátosságokról és a sürgős agrárpolitikai tennivalókról is. Ezt követi *Szűcs István és Balyi Zsolt* birtokpolitikához kapcsolódó tanulmánya, amely a birtokpolitika és a földpiac összefüggéseit tárja fel. Véleménye szerint a földpiac állami szabályozásának fő kérdései a birtokpolitika, családi gazdaságok és a koncentráció köré csoportosulnak. A szerzők hangsúlyozzák a földbérleti rendszer nélkülözhetetlenségét a birtokpolitikában, és a bérleti díjakra ható tényezőkről is szó esik; végezetül a földárak növekedésére ható tényezőkről olvashatunk az Európai uniós csatlakozás után. *Szörényiné Kukorelli Irén* a rurális tér sikertényezőiről szóló dolgozatának témája, hogy mi a siker titka? Két fontos kérdést fogalmaz meg a szerző: „a sikeres város ismérrendszerének elemei átvittethetők-e a vidék ismérveiként”; „az elmúlt tizenöt év folyamatai, az infokommunikációs (IKT) szektor elterjedése és annak hatása mennyiben módosítja az akkor megállapított kritériumokat”? (183. o.) Alapvetően a sikeresség három pillérét, és azok összetevőit elemezte. *Finta István* a közösségi programok lehatárolásának problémáit foglalta össze Magyarországra vonatkoztatva. Bemutatja, hogy a két nagy közösségi fejlesztéspolitika hogyan kívánta biztosítani a köztük lévő szinergiák érvényesülését, és hogy ez milyen következményekkel járt a különböző tércategóriák, de különösen a vidék fejlődése szempontjából. Ezen belül szó esik az ÚMFT-ÚSZT támogatási gyakorlatáról, és a megoldási lehetőségekről is. *Romány Pál* három szemelvény és egy epilógus felvázolásával mutatja be Erdei Ferenc miniszteri tevékenységét. Elsőként 1944. évi belügyminisztersége, majd az 1948-as államminisztersége, végül az 1949-es földművelésügyi miniszterségének időszakát mutatja be, de a tanítói és agrárpolitikusi pályája kapcsán is ír Erdeiről. A fejezet záró tanulmánya *Glatz Ferenc* írása, mely a vidékpolitika és a vidékfejlesztés fogalmáról és intézményeiről szól. A két fogalom körüljárása után a Ma-

gyar Nemzeti Vidéki Hálózat kerül szóba, illetve az, hogy mit is várhatunk tőle. Felveti a kérdést, hogy a hálózat centralizált vagy decentralizált hálózatként működhet-e jobban?

A tanulmánykötet harmadik részében olyan agrárgazdasági folyamatokról szóló tanulmányok kaptak helyet, amelyek a kereskedelemmel, a növénytermesztéssel, az állattenyésztéssel egyaránt foglalkoznak. Elsőként *Villányi László* tanulmánya a magyar agrárkereskedelmi tendenciákat mutatja be az elmúlt 10 évre vonatkozóan. Jelentős befolyásoló tényezőként az Európai Unióval kialakított kapcsolatok és az új tagállamok közötti helyzet jelenik meg. Kérdés, hogy a magyar agrárium ebben a rendszerben helyt tud-e állni? A szerző részletesen bemutatja az elmúlt tíz év folyamatait, eredményeit, amelyek alapján arra a következtetésre jut, hogy a magyar agrár- és élelmiszeripar nem, vagy csak részlegesen tudta eredményesen kihasználni az európai uniós csatlakozás hatásait. Ezt követi *Sipos Béla* – az előzőektől részben eltérő – módszertani dolgozata, amelynek témája a hosszú ciklusok kimutatása a búza- és árpatermés-mennyiségi idősoraiiban Magyarországon. 1851 és 2009 közötti adatok alapján készült az elemzés. Bemutatja a Kondratyev ciklusok alakulását az elmúlt két évszázadban, illetve az empirikus vizsgálatok eredményeit is a búzatermesre és az árpatermésre vonatkozóan. Ezt követi *Széles Gyula* az állattenyésztés feszültségpontjairól készült írása. Felhívja a figyelmet az állatállomány példátlan csökkenésére. Célként a mezőgazdasági termelés, elsősorban az állatállomány versenyképességének javítását határozza meg. Szó esik az integrációs kapcsolatokról az állattenyésztésben, és a szakágazati sajátosságokról is. *Horn Péter* írása a vízhasznosítás szemszögéből a fenntartható állatitermék-előállítás kérdéseiről szól. Kísérletet tesz, hogy bemutassa a vízhasznosítás hatékonyságában mutatkozó mélyreható különbségeket egységnyi állati termékre vetítve, a haszonállatok típusától függően, továbbá érzékeltetni kívánja kiragadott példákban a szelekciós előrehaladás hatásait is. Ezután *Somogyi Sándor* az élelmezési logisztika, az integráció és kooperáció néhány elvi kérdésével foglalkozik. Kiemeli, hogy a logisztikai lánc működésének legtöbb problémája az átfutási idő problémájában jelenik meg. Zárásként javaslatokat tesz, következtetéseket von le a megfelelő működésre vonatkozóan. *Vincze Mária* a kolozsvári Babes-Bolyai Egyetem professzora, a PTE KTK díszdoktora a romániai mezőgazdaság regionális eltéréseit elemezte. Kiemeli, hogy több regionális vidékfejlesztési tervre lenne szükség, amit alátámaszt a romániai agrárgazdaság és vidék jellemzőinek bemutatásával is. Felhívja a figyelmet a kérdés összetett jellegére és további tanulmányozásra ösztönöz. A fejezet záró tanulmánya *Hajdú Zoltán* írása, mely a szovjet szűzföldprogramról (1953–1964) szól. Bemutatja, hogy mindig is problémát jelentett a mezőgazdaság a Szovjetunióban, 1953 után pedig stratégiai döntést kellett hozni a fejlesztéséről. Tanulmánya a területi kiterjedésekről és a program folyamatáról is szól.

A negyedik részben a fenntarthatóság a központi téma. A kilenc tanulmány a környezettel, termőfölddel, éghajlattal foglalkozik elsősorban. Az első tanulmányban *Lengyel Imre* a fenntarthatóság és alulról szerveződő fejlesztési stratégiák témakörét dolgozza fel. Szóba kerül a gazdaságfejlesztési stratégiák átalakuló elméleti háttére és az alulról szerveződő regionális politikák. A mű rávilágít arra, hogy „a fenntarthatóság szemlélete előtérbe került mind a közgazdaságtanban és gazdaságpolitikában, mind a regionális tudományban”. (332. o.) Ezt követi *Németh Tamás* értekezése a termőföldről, amelyben a szántóföld folyamatos csökkenésének problémájára hívja fel a figyelmet. A tanulmányban a terület-használatról, a talajról és a fenntarthatóságról is szó esik a precíziós gazdálkodás mellett. *Kerekes Sándor* a környezetvédelem körülbelül fél évszázados múltra visszatekintő történelmét foglalja össze. A történelmi áttekintés során Kuznets, Meadows, Porter, Malthus is előkerül. A tanulmány befejezésként a hazai úttörők munkásságát elemzi. *Fodor István* a környezetvédelem és konfliktusairól szól a területi politikával kapcsolatban. A környezeti konfliktusok, katasztrófák mellett az ipari hulladékok, levegőszennyezettség, hulladékgaz-

dálgodás kerül szóba. Véleménye szerint az egyre súlyosbodó környezeti válság lassításához a társadalmi-gazdasági, illetve a természeti-környezeti érdekek regionális harmonizálására az eddigieknél sokkal nagyobb figyelmet kell fordítani, mert csak így előzhetjük meg az egyre súlyosabb környezeti konfliktusok kialakulását. *Erdősi Ferenc* a fenntarthatóság és klímaváltozás témakörét vizsgálja. A fenntarthatóság történeti áttekintése mellett annak jellemzőit járja körül. A klímaváltozás tudatosulása mellett, a klímaváltozást, mint a fenntarthatóság modelljének változóját mutatja be, zárásként pedig néhány ajánlott megfontolást tesz. Kapcsolódva az előző témához, *Ligetvári Ferenc* az éghajlatváltozás okozta terhekről és csökkentésükről ír. Fontos, hogy „számolnunk kell a demográfiai növekedéssel és a fejlettebb technikai kultúrával rendelkező országoknak erkölcsi kötelessége az elmáradott térségek lakóinak főleg fizikai védelmet, de szellemi megújulást is nyújtani”. (377. o.) Szóba kerül a kiútkeresés problematikája és a rendszerelvű modellek és a vízkészletek hasznosítása is. Ezt követi, szintén az éghajlatváltozáshoz kapcsolódóan, *Nemes Csaba* tanulmánya, mely az éghajlatváltozás kezeléséről szól. Számba veszi az éghajlatváltozás lehetséges okait, az eddigi sikeres fellépéseket ellene, de a megújuló energiaforrások és a takarékoság fontossága is helyet kapott a tanulmányban. Foglalkozik a tévedésekkel és a kudarcokkal illetve a finanszírozás bizonytalanságával is. *Popp József* az élelmezés-, energia- és környezetbiztonság közötti növekvő feszültségekről szól. Az Európa 2020 stratégiából indul ki elemzése. Az élelmezésbiztonság terén a népességnövekedést, környezeti problémákat (vízhiány), klímaváltozást említi, az energiabiztonság esetében pedig az olajimport-függőség, a biomassza és a fosszilis energia kerül a középpontba. Ezek mellett szóba kerül a környezetbiztonság és a fenntartható termelés, és a felhasználás is. A fejezet záró tanulmánya *Nagy Imre* írása, mely az urbanizált és védett területek környezeti konfliktusait mutatja be a Vajdaságban. A Vajdaságban alacsony az aránya a védett területeknek, amely sok esetben az urbanizáció, az agrárgazdálkodás és az infrastruktúra-építés veszélyének van kitéve. A szabályozás pedig késésben van, a veszélyek kiszűrése nehézkes, és eredménytelen.

A záró fejezetben a társadalmi- gazdasági kihívások és válaszok témakörébe illeszthető nyolc tanulmány szerepel. Olvashatunk a biotechnológiai szektor egyetemi vállalkozóiról, az önkormányzatokról, oktatásról és költségvetésről is többek között. *Nováky Erzsébet*: *Hová-merre tart Magyarország?* című írása a bizonytalan jövőt hangsúlyozza. „Egy akadémiai kutatás eredményeit felhasználva mutatja be, hogy a jövőt meghatározó társadalmi csoportok gondolkodásában és magatartásában rejlő alternatív lehetőségek eltérő keretfeltételeket nyújtanak a pozitív és a negatív töltetű szakértői előrejelzések realizálása számára”. (424.o.) A 2025-re történő várakozásokat mutatja be a hazai fiatalok szemszögéből. Ezt követi *Erdős Katalin* és *Varga Attila* kutatásának – az egyetemi vállalkozók a magyarországi biotechnológiai szektorban – eredményeit összefoglaló írás. Két kérdésre koncentráltak. Először „Az USA intézményrendszerétől jelentősen különböző magyarországi környezetben megjelenik-e az a kutatótípus, akit Etzkowitz jellemez”. (436. o.) Másodszor: *létezik-e Magyarországon az a kutató, aki a vállalkozás indítását a tudományos karrier részeként, azt segítő lépésként tekinti?*” (436. o.) Ezen túlmenően tipizálják az egyetemi vállalkozás-alapítókat is. Ezt követi *Lehoczky Judit*: *A pénzügyi válság és az önkormányzatok* című tanulmánya, melyből kiderül, hogy a válság hatása legközvetlenebbül az önkormányzatokat érintette, azonban nehéz meghatározni a valós folyamatokat. *Nemes Nagy József* a területi igazgatás átalakításáról szól. Hangsúlyozza, hogy egy modern állam nem működhet területi igazgatás nélkül. Ír az igazgatás egységéről és tagoltságáról, és a szintek viszonyáról is, a térségi szintek lehatárolásáról. Hangsúlyozza, hogy az igazgatási székhelyek meghatározása is fontos; vagyis hogy hova csatlaknak bennünket, és hogy hol legyenek a központok. *Pálné Kovács Ilona* a területi decentralizáció dilemmáiról írt tanulmányt. Először általánosságban szól a decentralizáció dilemmájáról, majd a magyarországi decent-

ralizáció kérdése kerül előtérbe. Az írásból világosan látszik, hogy részben az elaprózott helyi önkormányzati szerkezet akadályozta meg, hogy a decentralizáció előnyei érvényesülhessenek. *Baranyi Béla* és *Nagy János* a debreceni agrár- és gazdasági felsőoktatást mutatja be regionális szerepkörben. Bemutatják az egyetem másfél évszázados múltját, majd a jelenleg fennálló új kihívásokat. Az oktatási és kutatási potenciál mellett annak makroregionális szerepét is elemzik a szerzők. *Novotny Gábor* A makroregionális stratégiák – több mint a területi kohézió gyakorlati modelljei? című tanulmánya a makroregionális stratégiákat a lisszaboni szerződésben a társadalmi és gazdasági kohézió mellett harmadik kohéziós célként megjelenő területi kohézió fényében vizsgálja. A kötetet záró írása *Hanyecz Lajos* Új költségvetési modellek című tanulmánya. A hatékonyság, eredményesség, a vevői igények magas szintű kielégítésére való törekvés, az élesedő verseny területén megjelenő problémákat tárgyalja. A tervezés és a költségvetés-készítés problémái is megjelennek az írásban, majd a Better Budgeting és a Beyond Budgeting koncepció bemutatására és összehasonlítására kerül sor.

Egészében véve a kötet tanulmányai érdekes bepillantást adnak a regionális gazdaságtan, az agrárgazdaságtan, a vidékpolitika, a vidékfejlesztés és a fenntarthatóság aktuális kérdéseibe.

Weber Erika

UJVÁRY GÁBOR (szerk.):

A negyedik nemzedék és ami utána következik.

Szekfű Gyula és a magyar történetírás a 20. század első felében

Ráció Kiadó. Budapest. 2011.

illetve

UJVÁRY GÁBOR (szerk.):

Történeti ártértelelés. Hóman Bálint, a történész és a politikus

Ráció Kiadó. Budapest. 2011.

A Ráció Kiadónál a Kodolányi János Főiskola Történeti Műhely sorozatának 2., illetve és 3. kiadványa fontos igényt kívánnak kielégíteni. A kötetek szerkesztője, Ujváry Gábor, és a szerzők a két világháború közötti magyar történetírásról igyekeznek újragondolt, pontos és átfogó regiszterű áttekintést nyújtani. Mindkét kötet kurrens tendenciát tükröz, ugyanis a kortárs történettudományi recepció mind gyakrabban fordul az olyan, korábban ideológiai vagy más okok miatt nem, vagy csak egyoldalúan feldolgozott korszakokhoz, mint például a két világháború közötti magyar történetírás és politika. A fentiek ismeretében talán nem meglepő, hogy a két kötet bemutatására egy recenzió belül vállalkozom.

Fontos kiemelni, hogy két olyan munkát vehet kezébe az olvasó, amelyek nem csupán részproblémákat tárgyalnak, hanem a vizsgált korszak, a 20. század első felére jellemző magyar történetírás, és ezáltal a szellemi irányzatok átfogó képét is felrajzolják. Bátran lapozhatják a köteteket azok is, akiknek csak fragmentált ismereteik vannak a két világháború közti, a trianoni tragédiával sújtott Magyarország szellemi küzdőtereiről és társadalmi viszonyairól. Olyan vezérfonalat kapnak a kezükbe, mely segítségével a kor talán két legfontosabb történetírója, Szekfű Gyula és Hóman Bálint munkásságát és törekvéseit tágabb szellemi kontextusba helyezhetik, ezzel megértve jelentőségüket is. A szerkesztő, Ujváry Gábor figyelmes az olvasóval szemben, ügyel arra, hogy a tanulmányok sorrendje a szerzők által vizsgált témák széles regisztere mellett is egységes narrációt hozzon létre.